

ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТІ ЯК ОСНОВНИЙ КРИТЕРІЙ ВЗАЄМОДІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

В статті розкривається содержание, суть и критерии принципа справедливости в контексте взаимодействия личности и государственной власти.

In this article the maintenance, an essence and criteria of a principle of justice in a context of the interaction of the person and government reveals.

Для України, як країни, що послідовно звільняється від традицій і принципів тоталітаризму і авторитаризму, намагається сформувати правове громадянське суспільство, де б людина реально відчувала себе найвищою соціальною цінністю, шукає своє гідне місце у світовому, зокрема європейському, співтоваристві тощо, безумовно важливим є формування національної державності, в основі якої має бути "людський вимір" та суспільний орієнтир.

Така державність має ґрунтуватися на сучасній вітчизняній доктрині державотворення, яка може бути визначена як певна сукупність науково обґрунтованих публічно-владних та політико-управлінських ідей і поглядів, понять і категорій, що набули поширеності й загального визнання в суспільстві. Тільки в такій якості вони мають використовуватися при визначенні засад як внутрішньої, так і зовнішньої державної політики у сферах організації та діяльності держави та суспільства.

Відтак, вітчизняна доктрина державотворення, яка має сповідувати принцип плюралізму, прямо пов'язана і з юридичною наукою, і з практикою державного будівництва. Саме на підставі даної доктрини, з обов'язковим урахуванням філософсько-управлінського розуміння закономірностей поведінки учасників публічно-владних відносин, мають у подальшому створюватися теоретичні засади впровадження принципів демократичної державності в соціальну дійсність, структуруватися певні теорії державної влади та управління, мають здійснюватися, зокрема, конституційно-правове моделювання і прогнозування тенденцій державотворення в Україні.

Не викликає сумнівів, що модернізація соціально-економічної, політико-правової, культурної та всіх інших сфер буття української держави, діяльність її органів та посадових осіб, що виконують

регулятивно-управлінські функції, має відбуватись на підставі загальноцивілізаційних цінностей, проголошених чинною Конституцією України: забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя; розвиток і зміцнення демократизму, гуманізму; верховенство права, розбудова громадянського суспільства та інші загальнолюдські принципи.

Одним із найвагоміших чинників досягнення цих цілей є державно-правове регулювання – результативний, здійснюваний за допомогою правових засобів нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, охорони та розвитку відповідно до суспільних потреб.

Так, наприклад, основоположними принципами державно-правового регулювання в сучасних умовах мають стати принципи справедливості, законності, єдності справедливості та законності як найважливіші соціальні цінності, на яких ґрунтується державне управління, правотворчість, правореалізація і правоохоронна функція. Саме ці принципи визначають найважливіші структурні зв'язки як в середині правової системи, так і поза її межами, справляючи управлінський вплив на соціальне середовище.

Наведене свідчить, що прагнення України до розвитку і зміцнення демократичної, правової, соціальної держави, яка має спиратися на принципи громадянського суспільства, якому притаманні розмаїття форм власності, методів господарювання й управління, визнання і захист, передусім, невід'ємних прав і свобод людини і громадянина, зумовило необхідність оновлення, зокрема, юридичної складової державної влади в тому числі функціонування вітчизняної правової системи включаючи право і законодавство, заснованих на конституційному принципі верховенства права.

Як відомо, свобода, гуманність і справедливість є ключовими елементами конституційного принципу верховенства права, головними критеріями, що мають проникнути в сутність самого механізму державної влади та наповнити його природними компонентами "людського виміру" нового суспільного ладу і державного устрою, до яких прагне Україна. Соціогуманістичний зміст державної влади і "людський вимір" правового статусу особи, визнання у правовій парадигмі та управлінській практиці пріоритету загальнолюдських цінностей щодо цінностей класових, національних, тощо, мають складати передумову методології формування і реалізації державної політики захисту прав і основних свобод людини в Україні.

Так, справедливість, як правило, визначається як наукова категорія, що відображає взаємодію економіки, політики, права, моралі тощо. Це одна з фундаментальних цінностей суспільно-політичного життя, що випливає з принципу врівноваженості в соціальних відносинах прав і обов'язків людей, інтересів суспільства й особи. Соціальна справедливість є також і відповідністю до рівності й свободи, тісно переплітаючись з ідеями гуманізму, справжнього народовладдя та активного служіння Батьківщині.

Як зазначається у філософській літературі, справедливість – це перша чеснота суспільних інститутів, точно так само, як істина – перша чеснота систем думки. У ній завжди можуть критися можливості подальшого дослідження, спрямовані на доповнення, заперечення або ревізії. Також закони й інститути, якими б вони не були ефективними й успішно влаштованими, мають бути реформовані або ліквідовані, якщо вони несправедливі. Кожній особистості притаманна заснована на справедливості недоторканність, що не може бути порушена навіть розвиненим суспільством. З цієї причини справедливість не припускає, щоб утрата свободи одними особами була виправдана великими благами інших. Недозволено, щоб збитки, яких вимушено зазнає меншість, переважувались більшою сумою пільг, якими насолоджується більшість.

Отже, у справедливому суспільстві мають бути встановлені свободи громадян, а права, що гарантуються справедливістю, не мають бути предметом політичного торгу або ж калькуляції політичних інтересів. Відчуття несправедливості терпиме тільки тоді, коли необхідно уникнути ще більшої кривди. Як перші чесноти людської діяльності, істина і справедливість безкомпромісні.

У більшості випадків критеріями принципу справедливості стають соціальні норми-засоби управління, регуляції, контролю та орієнтування поведінки і діяльності індивіда або соціальної групи в державно-організованому суспільстві. Зокрема, принцип соціальної справедливості містить у собі вимоги відповідності між практичною роллю певних соціальних суб'єктів у житті суспільства та їх статусом, між правами та обов'язками, діяннями та відплатою за них, трудом та винагородою, злочином та покаранням, заслугами людей та суспільним визнанням. Йдеться про відносини розподілу та надання не тільки різноманітних соціальних благ, пільг, а й різних соціальних тягарів, обов'язків, відповідальності, ризику та нестатків, які виникають у процесі спілкування соціальних суб'єктів.

По суті, в узагальненому вигляді справедливість слід визначати як прийнятий суспільством та визнаний державою морально виправданий та правильний еталон для порівняння дій чи поведінки певного соціального суб'єкта та відповідної віддачі за них з боку інших суб'єктів (у тому числі та в першу чергу – держави, державної влади, державних діячів, політиків, політичних партій та чиновників) або суспільства в цілому. Існуючи в реальному суспільстві, вимоги принципу справедливості сприяють як стабільності, так і динаміці відносин відповідного типу, котрі фактично оцінюються на кожному етапі суспільного розвитку з точки зору їх користі. Тому одночасно існують різні уявлення про справедливе та несправдливе, які змінюються під впливом соціальних змін.

Отже, можна дійти висновку, що важлива роль у становленні нашого суспільства насамперед має належати соціальній справедливості, яка в сучасних умовах виступає визначальним чинником демократизації та стабілізації суспільного розвитку, сприяє подоланню наслідків тоталітарного режиму, зародженню цивілізованих засад розбудови української демократичної державності. Саме в умовах перехідного періоду, який характеризується масштабними соціально-економічними та державно-правовими реформами, соціальна справедливість набуває особливого значення.

Варто зазначити й те, що справедливість як різновид моральної цінності становить нині, як і завжди, специфічний соціогенний механізм суспільства, який сприяє еволюційному пошуку раціональних форм публічної влади, права, політики, законодавства, управління і самоврядування тощо. За допомогою останніх, як правило, забезпечується конкретно-історична цілість певної форми соціальної взаємодії, людина пристосовується до навколишніх природних і соціальних умов за рахунок залучення її до накопиченого людством духовного досвіду, історичної пам'яті, сукупного суспільного інтелекту, колективного народного розуму. Що ж до певних етапів суспільного руху, які характеризувалися, з одного боку, накопиченням "соціальної ентропії", а з іншого – самовпевненою активністю людей, спрямованою на її пониження або навіть ліквідацію і створення замість хаосу суспільних відносин з конкурентними (природними) початками свідомого (штучного) соціального порядку, так званої "керованої демократії", то вони завершувалися, як правило, апокаліпсичними революційними владними переворотами із соціально невиправданими (природно, оцінюваними заднім числом) наслідками.

Радикальні спроби швидкої заміни старого державно-владного устрою і правової системи з метою покращення суспільного ладу, зокрема розширення сфери свободи людини, забезпечення влади більшості для блага більшості тощо, без наукового обґрунтування суспільного руху, мали, як правило, такі наслідки: підміну мети засобами та руйнування загальнолюдських моральних засад.

Хоча влада, у тому числі державна, і справедливість не поглинають змісту одна однієї, вони є нетотожні, між ними існують тісні взаємозв'язки, так само як між усіма соціальними (і не тільки соціальними) явищами. Зв'язок влади і справедливості, наприклад, може бути обумовленим чинником тлумачення владних відносин як особливого типу розподілу тих відносин, коли об'єктом розподілу розглядаються права й обов'язки учасників певної форми соціальної взаємодії, що визначаються життєвими потребами і благами, які дістаються цим учасникам відповідно до їхнього місця в соціально-економічній структурі суспільства. Тим самим справедливість впливає на владу як специфічний регулятор суспільних відносин.

Проблема взаємозв'язку державної влади і справедливості в нашій країні обумовлена, особливо в пострадянських країнах, у тому числі й в Україні, необхідністю побудови і розвитку правової держави, розвитку її взаємодії з існуючим конкретно-історичним суспільством, з правами і свободами людини і громадянина. У свою чергу, розгляд цієї проблеми зумовлений прагненням усвідомити гуманну і самокритичну природу влади, зміст її системи, що має сприяти забезпеченню соціальної справедливості, узгодженню приватних і публічних соціальних інтересів, а отже, законності в суспільстві.

Щодо перехідного періоду суспільного руху колишніх радянських країн, зокрема України, то зміст влади і справедливості безпосередньо пов'язаний зі зміною напряму соціального руху, який об'єктивно передбачає, з одного боку, подолання спадщини минулих часів, що в умовах соціальних змін (матеріальних і духовних) сприймається частиною сучасної суспільної свідомості як несправедливість, а з іншого – збереження певної частки успадкованих і перевічених часом суспільних відносин.

Отже, соціальна справедливість є найважливішою соціальною цінністю, творчим феноменом, що сприяє реформуванню суспільства на засадах демократії та гуманізму. Діалектичний зв'язок "соціальної справедливості – права – законності" особливо яскраво виявляється у феномені правового суспільства та формуванні держави із соціально орієнтованою економікою.

Література:

1. Фулей Т. І. Впровадження у законодавство України сучасних загальнолюдських принципів права / Т. І. Фулей // Вісник Запоріж. юрид. ін ту. – 2002. – № 4. – С. 36-45.
2. Фулей Т. І. Деякі проблеми впровадження загальнолюдських принципів права та правових принципів у юридичну практику України / Т. І. Фулей // Вісник Львів. ін-ту внутр. справ. – Л., 2002. – Вип. 2. – С. 137-146.
3. Трипольський В. О. Справедливість соціальна / В. О. Трипольський // Політол. енцикл. словник / упоряд. В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – С. 631.
4. Верещька Л. І. Феномен справедливості у контексті соціальної комунікації: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії / Л. І. Верещька. – О., 2002.
5. Околіта С. В. Справедливість та законність як принципи державно-правового регулювання: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 – філософія державного управління / С. В. Околіта. – К., 2000. – 18 с.
6. Мінченко Р. М. Державна влада і справедливість / Р. М. Мінченко // Вісник Одес. ін-ту внутр. справ. – 2005. – № 1. – С. 143-149.

Нетудихатка О. Ю., НУ "ОЮА"

ФІЛОСОФСЬКЕ ОБҐРУНТУВАННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

В статті проводиться аналіз основних філософських сочинень, лежачих в основі розуміння ролі і значення безпеки життєдіяльності людини. БЖД – інтегральна наука тому, що вона має багато зв'язків з іншими науками, і в цьому полягає її багатство і багатогранність. Людина, позбавлена складностей життя, протидії, не маючої точок опору, поступово слабшає, атрофується і стає слабким ланкою в цьому світі. Організація і мислення – взаємопов'язані поняття – лежать в основі правильного управління і раціонального режиму життя людини.

The article analyzes the main philosophical writings, underlying understanding of role and importance of safety of human life. Life safety – integrated science because it has many connections with other sciences and therein lies its richness and complexity. Person, depriving the difficulties of life, no objec-